

VSEBINA

VELIKI PRISPEVEK AFRIKE IN ETIOPIJE SVETOVNI ZGODOVINI – STARODAVNA AFRIŠKA KRALJESTVA	1
ZEMLJEVID AFRIKE	1
PLANOTE IN BAZENI.....	2
DOLINE – RAZPOKE IN JEZERA	3
GOROVJA	3
REKE	5
OTOKI.....	5
PUŠČAVE IN SEVERNA AFRIKA.....	6
AFRIKA KOT ZIBELKA ČLOVEŠTVA	11
STARODAVNA KRALJESTVA IN PRVE AFRIŠKE DRŽAVE	17
SEVERNA IN SEVEROVZHODNA AFRIKA	17
<i>Starodavni Egipt</i>	17
<i>Nubija in kraljestvo Kuš</i>	23
<i>Etiopija in kraljestvo Aksum</i>	27
<i>Severna Afrika pod vladavino Rima in Arabcev</i>	31
ZAHODNA AFRIKA IN VELIKA AFRIŠKA RAVNICA – SAVANA	38
<i>Zahodni in vzhodni del afriške ravnice – savane</i>	38
Kraljestvo Gana in kraljestvo Tekrur	40
Cesarstvo Mali	42

Cesarstvo Songai	46
Države Hausa in imperij Kanem-Bornu.....	47
<i>Gozdni predeli zahodne Afrike in Gvinejski zaliv</i>	51
Asantski imperij	51
Kraljestvo Dahomej	52
Kraljestvi ljudstva Joruba – Ife in Ojo.....	54
Kraljestvo Benin	56
OSREDNJA EKVATORIALNA AFRIKA.....	57
<i>Velike migracije ljudstev Bantu</i>	57
<i>Vzhodna osrednja Afrika</i>	60
Kraljestva ljudstev Luba, Lunda in Lozi.....	60
<i>Zahodna osrednja Afrika</i>	62
Kraljestvo Kongo	62
JUG AFRIKE	64
<i>Kraljestvo Mwene Mutapa in Changamire Rozvi</i>	64
<i>Država Zimbabve</i>	66
<i>Zulujski imperij kralja Šake</i>	69
VZHODNA AFRIKA	74
<i>Vzhodnoafriška obala Svahili –trgovinski imperij</i> <i>nepovezanih mestnih držav</i>	74
<i>Planota velikih afriških jezer</i>	81
Kraljestva Bunjoro, Buganda, Ruanda in Burundi.....	83
ETIOPIJA	87
PROTI ADIS ABEBI	87
INTERNETNA PREDSTAVITEV	91
ZGODOVINA IN POLITIKA.....	91
DEMOGRAFIJA, DRUŽBA, KULTURA.....	103
GOSPODARSTVO	113
OBRAMBA IN MEDNARODNI ODNOSI	118
OD ADIS ABEBE PROTI JUGU IN KAKO SEM SE POMLADIL ZA SEDEM LET	119
NEVERJETNO SLIKOVITA IN ZANIMIVA PRVOTNA PLEMENA	128
PODIVJANA REKA PREKINE POTOVANJE	135

DRAGULJI SVETOVNE DEDIŠČINE –	
BAHAR DAR, GONDAR, AKSUM IN LALIBELA.....	143
BAHAR DAR – STARODAVNI SAMOSTANI NA OTOČKIH	
IN IZVOR MODREGA NILA.....	143
GONDAR – ROMANTIČNI SREDNJEVEŠKI GRADOVI.....	153
AKSUM – OBELISKI NA GROBOVIH CESARJEV	
IN NAJBOLJ SVETA ETIOPSKA CERKEV	161
LALIBELA – ČUDEŽNE SKALNATE CERKVE ALI DRUGI	
JERUZALEM.....	175
ŠE ZADNJE POGlavJE RAZISKOVANJA ETIOPIJE	195
LITERATURA.....	198

VELIKI PRISPEVEK AFRIKE IN ETIOPIJE SVETOVNI ZGODOVINI – STARODAVNA AFRIŠKA KRALJESTVA

ZEMLJEVID AFRIKE

Afrika je ogromna celina. Če primerjamo njeno širino na sredini, kjer je »najdebelejša«, z njeno dolžino, dobimo skoraj enako razdaljo – okoli 7500 km. Razdalja od Los Angelesa na zahodu ZDA do New Yorka na njenem vzhodu je »samo« 4500 km. S 30,3 milijona km² je Afrika drugi največji kos zemeljske mase na Zemlji, od nje je večja samo Evrazija.

Za obalo Afrike je značilno, da je izjemno ravna in nerazdeljena – ima zelo malo globljih zalivov in praktično nobenega večjega otoškega loka.

Afrika je predstavljala središče starodavne »superceline« Gondvane (ali Pangaeje) in od nje so se v skladu s teorijo tektonskih plošč Alfreda Wegenerja v obdobju dolgih milijonov let postopoma oddaljevale vse druge celine. Zato okoli Afrike ni drugih celinskih plošč (kot okoli Evroazije in Severne Amerike), marveč njene obale strmo padajo v velike globine. Enako dramatično rastejo njene obalne gore (imenovane Great Escarpment), ki obkrožajo afriško notranjost na zahodu od Siere Leone do Namibije in od Lesota do Etiopije na vzhodu.

Fizično je oblika Afrike pomembna, saj je sestava njenih gora, puščav, močvirij, rek, jezer, deževnih gozdov, gorskih planot sooblikovala tudi njeno družbeno zgodovino. Porazdelitev padavin je določila njeno rastlinstvo in živalstvo.

Zanimivo je, da se je majhen pomen in vloga Afrike v svetovni zgodovini nehote odrazila tudi na zemljepisnem področju. Mercatorjeva in tudi druge običajno uporabljene projekcije za izris zemljevidov namreč napačno predstavijo velikost celin in otokov čim bolj so oddaljeni od ekvatorja. Ker je Afrika edina celina, ki jo ekvator razdeli v dva enaka dela, je na zemljevidih praviloma prikazana premajhna, Grenlandija in Kanada, ki ležita zelo sever-

no (oziroma vsi deli celin na večjih zemljepisnih širinah), pa sta prikazani precej večje, kot bi bili v bližini ekvatorja.

Na zemljevidih je Grenlandija videti podobne velikosti kot Afrika, v resnici pa predstavlja zgolj 7,3 % njene površine, kar je približno enako površini Demokratične republike Kongo ali Sudana (Adams, Goudie, Orme 1996).

PLANOTE IN BAZENI

Največji del Afrike, kar 40 %, zavzemajo puščave. Tropski deževni gozd pokriva samo 8 % njene površine, preostalo so savane, poraščene stepe. Ima visoke planote, ki so najvišje na vzhodu in jugu – Etiopsko višavje oziroma planota leži nad 4000 m, potem je Vzhodnoafriška planota in v južni Afriki planine Drakensberg. V sklopu Vzhodnoafriške planote je tudi 5880 m visoki Kilimandžaro, večji del planote se razprostira na višini 1200–1500 m. Samo Etiopska planota je velika toliko kot vsa Zahodna Evropa skupaj.

Afrika pa premore tudi več ogromnih dolin, bazenov, v katere se njena površina spusti v notranjosti. Na samem ekvatorju predstavlja osrčje tega dela Afrike Bazen Kongo, napolnjen z debelimi plastmi usedlin. Južno od njega je Bazen Kalahari, ki je pogreznjen med višavja južne Afrike in Zimbabeja na vzhodu ter gorsko verigo vzdolž namibijske obale na zahodu. Medtem ko je Bazen Kongo obraščen z džunglo (deževnim gozdom), pa Bazen Kalahari tvorijo polpuščavske stepe in peščena puščava (glej osmo knjigo zbirke *Svet na dlani z Z znanjem na potovanje*). Obema so skupne debele plasti usedlin, ki so v milijone let potlačile kristalizirana tla obeh velikanskih vdolbin.

Na širokem severnem podsaharskem delu Afrike pa od zahoda proti vzhodu notranjost Afrike zapolnjujejo Bazen Djouf, Bazen Čad in Bazen Sudan. Bazen Sudan napaja beli in plavi Nil (glej obisk njegova izvora v Ugandi v drugem delu prve knjige *Svet na dlani*), v južnem delu pa vključuje eno največjih močvirij na svetu, imenovano Sudd. Beli Nil se v Sudu razcepi na številne vodotoke, ki se prebijajo preko debelih naslag močvirnega zelenja. Na vzhodu Bazen Sudan omejuje Etiopsko višavje, na zahodu pa Gorovje Marra (Jebel Marra).

V sredini je Bazen Čad, katerega osrčje predstavlja Čadsko jezero in Depresija Bodele. Danes je Čadsko jezero precej manjše, kot je bilo nekoč, ter se postopoma spreminja v močvirje, v katerega vdirajo veliki peščeni jeziki nad njim ležeče Sahare, kljub temu da ga od nje ločita gorovje Ahaggar in gorovje Tibesti.

Najbolj zahodni je Bazen Djouf, v katerem teče reka Niger in ga od Atlantske obale ločuje gorovje Fouta Jalon (Fouta Djallon).

DOLINE – RAZPOKE IN JEZERA

Ob umikanju drugih celin stran od Afrike oziroma razpadu »superceline« Gondvane se je lomila tudi afriška tektonska plošča (zemeljska skorja ali litosfera naj bi bila sestavljena iz 8 glavnih in 11 manjših tektonskih plošč, ki se premikajo nad vročim in nestabilnim notranjim zemeljskim ovojem, imenovanim astenosfera). V njej sta nastali dve veliki in široki razpoki, ki potekata po vzhodnem in jugovzhodnem delu Afrike. Velika razpoka, African Rift Valley, se začne v Mozambiškem kanalu ter teče vzdolž doline reke Zambezi, nato pa se razcepi v Eastern in Western Rift Valley. Vzhodna razpoka (Great Rift) je široka tudi 60 km ter se iz doline Zambezi vije proti severovzhodu preko Tanzanijske planote, Kenije, jezera Turkana, doline Omo, Etiopske planote, vse do depresije Danakil, Rdečega morja, Mrtvega morja, reke Jordan. Zaključi se pri gori Hebron v južnem Libanonu. Zahodna razpoka pa iz doline Zambezi teče preko Osrednje Afrike in se izgubi v močvirju Sudd. V tej razpoki najdemo verigo jezer – Malavi, Tanganjika, Kivu, Edward, George, Albert. Jezero Tanganjika je najgloblje jezero na svetu z globino skoraj 1,5 km, njegova gladina pa je na nadmorski višini okoli 650 m.

Za razliko od njega je bolj severno ležeče jezero Edward bolj plitko, preden se v kaskadah reke Semliki izlije v jezero Albert. Jezero Edward zaradi obilja pelikanov, galebov in nilskih gosi imenujejo tudi Ptičje jezero. Jezero Albert se nato izgubi v močvirju Sudd.

Celoten sistem razpok, dolin in jezer samo v Afriki meri okoli 10.000 km.

Kljub temu da velika razpoka teče preko Vzhodne Afrike, pa največje afriško jezero, jezero Viktorija (63.0000 km² ali površina kot tri Slovenije), ne leži na tej razpoki. Je plitko jezero, ki ni globlje od 90 m in katerega reke so se izlivala v Indijski ocean in Bazen Kongo – glej naše srečanje s tem jezerom na potovanju po Ugandi (drugi del prve knjige *Svet na dlani*). Ko pa se je jezersko dno poglobilo, je začelo odtekati v Modri Nil (Goudie 1994, Du Toit 1937).

V povezavi s sistemom razpok in globokih dolin je tudi vulkanska zgodovina Afrike. Vulkansko območje leži med Etiopijo in Tanzanijo, kjer v afriško nebo kipita dva najvišja vulkanska vrhova – Kilimandžaro in gora Kenija. Kamerun nad Gvinejskim zalivom na zahodu Afrike je prav tako ugasli vulkan, ki je zadnjič izbruhnil 1959. leta.

GOROVJA

Ob geološkem vzdigovanju afriških visokih planot je prišlo do številnih vulkanskih izbruhov, ki so oblikovali tako osamljene vrhove (Kilimandžaro,

Kamerun) kot tudi cela gorovja (Etiopska planota, saharska gorovja Aha-ggar, Air, Fezzan, Tibesti, Euned, gvinejski Futa Jalon itd.).

Kljub temu pa na afriški celini, ki predstavlja eno petino zemeljskega kopnega, nimamo velike gorske verige. Vse druge celine imajo svoja osrednja gorovja – Južna Amerika ima Ande, Severna Amerika ima Rocky Mountains, Evropa ima Alpe, Azija ima Himalajo in celo ravninska Avstralija ima Great Dividing Range. Za Afriko to ne velja. Gorovje Atlas na severozahodu je zgolj podaljšek evroazijskega alpskega sistema, vsa prej našeta gorovja pa so še manjša. Na samem jugu Afrike je zraven gorovja Drakensberg starodavno gorovje Cape Ranges, ki pa po svoji velikosti ni primerljivo z največjimi svetovnimi gorskimi verigami.

Še enkrat omenimo Etiopsko planoto, ki se razteza med 2000 in 4000 metri in je nagnjena proti zahodu, kar usmerja njene reke v bazen Nila. Veličasten je kanjon Modrega Nila, ki ga Etiopijci imenujejo Veliki Abbai in je podobnih razsežnosti kot znameniti Grand Canyon v Koloradu.

Omenili smo že visoke vulkanske vrhove na vzhodu in tudi na zahodu afriške celine. Najdemo pa tudi povezane vulkanske vrhove – med razpadanjem Western Rift Valley se je vzdignila veriga osmih vulkanov, visokih nad 3000 m. To je gorovje Virunga, ki ga domačini imenujejo tudi Mfumbiru – »Planine, ki kuhajo«. Na eni od gora z imenom Nyirangongo namreč vrela lava brbota na temperaturi nekaj tisoč stopinj. Zanimivo je, da so tamkajšnje gorske gorile njena pobočja izbrale za svoj dom.

Omenimo še granitno gorovje Ruwenzori, ki se prav tako vzpenja nad Western Rift Valley in reko Semliki med jezerom Edward in jezerom Albert. Kljub temu da je gorovje dolgo samo 150 km, pa mu njegova lega na ekvatorju daje izjemne značilnosti. Nekaj njegovih vrhov se povzpne skoraj do 5000 m in so navkljub ekvatorju obloženi z ledeniki, meglicami. Kdo bi pričakoval ledenike na ekvatorju!

Kar 300 dni letno so njegovi vrhovi obdani z neprebojnimi deževnimi oblaki. Zaradi vlage, mešanja toplih in mrzlih zračnih gmot in kdo ve česa še na gorovju Ruwenzori najdemo izjemne rastline in živali – zemeljski črvi zrastejo do dolžine skoraj enega metra, kanarčki so veliki več kot en meter, povsod so ogromna starodavna drevesa s cvetličnimi krošnjami.

Omenili smo že gorovje Drakensberg v južni Afriki – po katerem smo se podili v naši knjigi *V 80 dneh okoli sveta*. Je del velike gorske pregrade, Great Escarpment, ki obkroža afriške obale. Začne se z goro Drakensberg in nadaljuje nad obalo Indijskega oceana severovzhodno do vrha Cathedral v dolžini dobrih 1000 km (Ajayi, Crowder 1985; McEvedy 1995).